

Økning i jordbruksinntektene på Østlandet i 2021

Gårdbrukerne på Østlandet hadde i gjennomsnitt kr 410 800 i jordbruksinntekt i 2021, en økning på 10 prosent fra 2020. Det var økningen både på flatbygdene og i «andre bygder». Gode inntekter for flere viktige husdyrproduksjoner og lave kornavlinger preger bildet. Ikke alle tok del i framgangen. Det var stor variasjon i utvikling mellom forskjellige typer bruk.

Dette går fram av NIBIOs årlige driftsgranskinger. 329 bruk fra Østlandet var med i undersøkelsen som omfattet 916 bruk totalt for 2021.

Jordbruksinntekten økte

Jordbruksinntekten til østlandsbonden steg med 10 prosent fra 2020 til 2021. Resultatet økte mest i «andre bygder» hvor økningen var 17 prosent, mens flatbygdene hadde 5 % høyere inntekt enn året før. Jordbruksinntekten i 2021 var henholdsvis kr 385 900 og kr 432 300 i de to områdene. Det var bare gardsbrukene på Jæren som hadde høyere årsverksinntekt enn Østlandets flatbygder. Om en ser på inntektene siste 10-årsperiode i faste 2021-kroner, var det bare 2015 som ga høyere inntekter for østlandsbøndene enn 2021.

Økte produsentpriser for de fleste jordbruksprodukter

Det var en forholdsvis stor generell prisøkning i Norge fra 2020 til 2021. Den gjennomsnittlige konsumprisindeksen økte med 3,9 «poeng», eller 3,48 prosent. Sammenligning av prisene under er foretatt i nominelle kroner, og dermed vil økninger mindre enn økning i konsumprisindeks reelt være en nedgang for bonden.

Bondens priser på korn økte for alle kornslag i begge regioner. Pris på hvete økte mest. Økningen var på seks prosent. Bygg og havre økte med henholdsvis fire og fem prosent, men mer i flatbygdene enn i «andre bygder». Det er kvaliteten på kornet som bestemmer mye av utviklingen i pris, og været i vekstsesongen og forholdene under innhøstingen har stor betydning. Potetprisen utviklet seg forskjellig i de to regionene med en økning på 20 prosent på flatbygdene og en nedgang på ni prosent i «andre bygder». Dette er det motsatte av endringen året før. Det er ikke mange gårdsbruk som har poteter for salg, og endringer i mengder og salgskanaler mellom driftsgranskingsbrukene kan gi utslag. Matpoteter er bedre betalt enn poteter levert til industri.

Prisen på kumelk hadde en økning på 11 prosent etter to år med prisnedgang. Økningen var størst i «andre bygder» med 12 prosent. For geitemelk var det en nedgang på fem prosent etter en økning på 10 prosent året før. Prisene på alle typer kjøtt gikk opp, og sau- og lammekjøtt økte mest med 10 prosent. «Annet storfekjøtt» økte minst med sju prosent. Smågrisprisen økte med hele 21 prosent. Prisen på egg gikk opp med fire prosent. Det er ikke mange deltakerbruk med omsetning av egg i store kvanta, og produksjonsform og omsetningskanaler vil ha mye å si for prisen på egg, derfor vil små endringer i utvalget kunne påvirke prisen på egg en del. Utbetaling av medlemskapital er ikke medregnet i prisene.

Avlinger

Det var avlingsnedgang for alle kornslag fra 2020 til 2021 i både flatbygder og «andre bygder». Sammenlignet med gjennomsnittet av de tre foregående årene var det en liten økning i avling for havre i begge regioner og også en økning i byggavling på flatbygdene. Tørkeåret 2018 gjorde større utslag der.

For landet under ett ble det sådd mye høstkorn i 2020, men overvintringen var ikke så god, og store arealer måtte sås om igjen på våren. Dette ga mindre hvetearer, og mindre avlinger. Det ble også høstet mindre av bygg og havre i alt for landet. Avlingene av hvetefor driftsgranskingsbruk på Østlandet i 2021 var 424 kg per dekar, eller 13 prosent lavere enn året før, og tre prosent lavere enn gjennomsnittet for 2018-2020. Denne utvikling var tydeligst for «andre bygder». Det var avlingsnedgang også for bygg og havre med henholdsvis 15 og 19 prosent. Det ga 431 kg per dekar for bygg og 402 kg for havre. For disse vekstene var det liten forskjell i utvikling mellom flatbygder og «andre bygder». Bygg og havre hadde likevel avlinger litt over gjennomsnittet for foregående tre år.

Potetavlingen i 2021 hadde en nedgang både i forhold til året før og gjennomsnittet av de tre årene før. Avlingene var høyest i «andre bygder» i 2021 med nær 2 700 kilo per dekar. Det var 16 prosent lavere avling enn året før. Registrerte grovfôravlinger i 2021 var nøyaktig like i begge bygdetyper med 285 FEm per dekar. Det var en nedgang på en prosent i flatbygdene og en økning på sju prosent i «andre bygder» i forhold til året før. Det ligger også godt over treårsgjennomsnittet for 2018 til 2020 som er sterkt påvirket av de dårlige avlingene i 2018.

Noe større arbeidsinnsats

Samlet arbeidsinnsats i jordbruket gikk opp med to prosent for driftsgranskingsbrukene på Østlandet. Det var innleid arbeidskraft i jordbruket som sto for økningen fra 2020 til 2021 i begge regioner mens familiens timer var nesten uendret. Det gjennomsnittlige timeforbruket for driftsgranskingsbruk på Østlandet var 2168 timer og 2510 timer for henholdsvis flatbygder og «andre bygder». To av tre timer er utført av familien.

Sammensetningen av produksjonsinntektene

Sammensetningen av inntektene i driftsgranskingsbrukene er nokså forskjellig i flatbygdene og «andre bygder». I begge utgjør husdyrinntekter halvparten av produksjonsinntektene. På flatbygdene er inntektene fra svinhold og fjørfehold inkludert egg omtrent like store i omsetning med henholdsvis 27 og 26 prosent av inntektene. Deretter kommer melk og storfeslakt. Sau og andre dyr betyr lite. I «andre bygder» er det melk og storfeslakt som er viktigst. Fjørfe og sau kommer deretter.

På flatbygdene utgjør inntekten fra planteproduksjon i 2021 en knapp tredel av samlede produksjonsinntekter – noe som er et nokså normalt nivå i denne landsdelen. Korn utgjorde i 2021 67 prosent av planteinntektene. I «andre bygder» kommer bare 14 prosent av produksjonsinntektene fra planter, og 44 prosent av dette er fra korn.

Produksjonsinntekten gikk opp fire prosent i flatbygdene med åtte prosent i «andre bygder». Inntekter fra husdyrhold steg med 14 prosent på flatbygdene og 13 prosent i «andre bygder». Melkeinntektene økte med 21 prosent i flatbygdene og 14 prosent i «andre bygder». På grunn av økt etterspørsel etter melk som følge av endrede måltidsvaner under pandemien, ble

melkekvote økt i 2020. For 2021 ble de disponible kvotene for landet 2,3 prosent mindre, men noen produsenter kjøpte kvote og kunne dermed produsere mer. Driftsgranskingsbrukene på Østlandet disponerte noe større kvote i 2021 enn året før. Økningen var størst i flatbygdene. Levert melk i forhold til kvote økte fra 88 til 92 prosent i flatbygdene og fra 89 til 90 prosent i «andre bygder».

På Østlandet var det økning i inntekter fra alle typer kjøtt. Prosentvis var det inntekter fra sau og storfeslakt som økte mest i begge regioner, men sau utgjør en svært liten andel i flatbygdene. I 2021 fikk bøndene som leverer til Nortura utbetaling fra medlemskapital. Dette er en form for etterbetaling som er akkumulert over mange år. Fordi det enkelte bruket kan ha endret produksjon i løpet av denne tiden, er ikke den nevnte utbetalingen ført som vanlig etterbetaling og fordelt på de enkelte produksjonene, men kommer i tillegg til den økningen som er nevnt over.

Tilskudd

I 2021 gikk summen av tilskudd opp med to prosent for brukene på Østlandets flatbygder og med seks prosent i «andre bygder». Økningen skyldes en kombinasjon av økte satser og økt volum. Avlingsskadetrygd utgjorde en svært liten del av tilskuddene i begge regioner. Arealtilskudd til korn var den enkeltordningen som økte mest i prosent, men produksjonstilskudd til husdyr økte mer nominelt i «andre bygder». Tilskudd utgjør 18 og 32 prosent av produksjonsinntektene for henholdsvis flatbygder og «andre bygder».

Kostnadene økte

Kostnadene i jordbruket økte med fire prosent i flatbygdene og seks prosent i «andre bygder». I 2021 var det faste kostnader som økte mest. Disse utgjorde 53 prosent på flatbygdene og 59 prosent i «andre bygder».

Variable kostnader økte med tre prosent på flatbygdene og to prosent i «andre bygder» og utgjorde henholdsvis kr 917 700 og kr 645 300. Fôrvarer er en stor kostnadspost i begge regioner og utgjør halvparten av de variable kostnadene, men hadde en veldig liten endring fra året før. Såvarer hadde en nedgang i begge regioner med fire prosent og seks prosent for henholdsvis flatbygder og «andre bygder» etter å ha økt nokså mye fra 2019 til 2020. I «andre bygder» var det også nedgang i kostnader til kjøp av dyr både for storfe og fjørfe, mens kjøp av svin økte litt. Flatbygdene hadde derimot økning i kostnader til kjøp av de fleste dyreslag, og særlig for storfe og fjørfe. Utgifter til handelsgjødsel var uendret i flatbygdene, men økte med to prosent i «andre bygder».

Faste kostnader økte med seks prosent i flatbygdene og ni prosent i «andre bygder» og ble på henholdsvis kr 1 053 900 og kr 909 900. Avskrivninger utgjør 26 prosent av de faste kostnadene i flatbygdene og 23 prosent i «andre bygder». Begge regioner hadde økning i avskrivninger, men størst var økningen i «andre bygder» der den var på sju prosent. Kostnader til elektrisk kraft økte med 67 og 63 prosent for henholdsvis flatbygder og «andre bygder» etter at prisen på elektrisitet hadde vært spesielt lav i 2020. Også for diesel var det en kostnadsøkning på 13 prosent. Kostnader til leid hjelp økte med fire prosent på flatbygdene og 12 prosent i «andre bygder». Maskinleie økte med 14 prosent i «andre bygder» og tre prosent i flatbygdene. Samlede vedlikeholdskostnader økte med 11 prosent i flatbygdene, men var uendret i «andre bygder».

Variasjon i lønnsomhet mellom driftsformer

Melkebruk utgjør fortsatt en stor gruppe i landbruket på Østlandet, og resultatene fra denne driftsformen gir store utslag på resultatet for hele materialet. Bruk med «melk og storfekjøtt» i flatbygdene hadde kr 468 000 i årsverksinntekt, en økning på 37 prosent fra året før. I «andre bygder» var det en økning på 25 prosent, og det ga en årsverksinntekt på kr 413 100. Melkeproduksjon i hadde i 2021 en lønnsomhet over gjennomsnittet for landsdelen i begge bygdetyper.

«**Storfekjøtt**» som gruppe i driftsgranskingene, teller 16 bruk på flatbygdene og 19 bruk i «andre bygder». Driftsformen hadde en økning i årsverksinntekt på 18 prosent i flatbygdene, men en nedgang på 25 prosent i «andre bygder». For flatbygdenes del er resultatet likevel beskjedent med kr 194 700 i årsverksinntekt. I «andre bygder» kunne en notere seg for kr 242 900 som er fem prosent under resultatet for 2019.

Mange bruk på Østlandet har **kornproduksjon** eller korn i kombinasjon med andre produksjoner. Kornbrukene i begge regionene fikk lavere avlinger i 2021 enn året før. Brukene i flatbygdene oppnådde høyere priser enn året før, og hvetepreisen økte mest. I «andre bygder» var det så godt som uendrede kornpriser, og betydelig lavere priser enn det som oppnås i flatbygdene. Flatbygdene hadde likevel en nedgang i årsverksinntekten og oppnådde kr 267 200, eller en nedgang på seks prosent, men brukene har bare knapt 0,5 årsverk i gjennomsnitt. I «andre bygder» ble årsverksinntekten kun kr 3 800 og arbeidsforbruket er 0,3 årsverk.

Andre driftsformer med **kombinasjoner med korn** hadde en noe varierende utvikling i inntekt fra 2020. «Korn og gris», som tradisjonelt har vært en lønnsom driftsform, oppnådde kr 462 800 i inntekt, eller ni prosent mer enn året før, men likevel under årene med best resultat. I tillegg til avlinger er markedssituasjonen for svinekjøtt avgjørende for resultatet. For de andre kombinasjonene er det for få observasjoner i hver gruppe til at en kan trekke konklusjoner.

Sauerkjøttproduksjonen på Østlandet foregår mest i «andre bygder». Bruk med ensidig sauekjøttproduksjon i denne landsdelen hadde en økning på hele 63 prosent i årsverksinntekt fra 2020, og oppnådde kr 272 300. Det var en økning i arbeidsforbruk på to prosent, og en økning i omsatt mengde kjøtt på fem prosent. Prisene på kjøtt gikk opp med 11 prosent.

Dempede investeringer

Nettoinvesteringen på østlandsgårdsbrukene sett under ett har vært forholdsvis høye siste ti-årsperiode med en topp i 2018. I 2021 var det nettoinvesteringer på kr 36 200 på flatbygdene og kr 112 400 i «andre bygder». For begge er dette en betydelig nedgang fra året før. Det er positive nettoinvesteringer for alle typer eiendeler i «andre bygder», men negative nettoinvesteringer for driftsbygning i flatbygdene. Der er det maskiner, «jord, veier og frukttrær» og melkekvote som har positive verdier. Nettoinvesteringene er størst for maskiner. I «andre bygder» utgjør nettinvesteringer i driftsbygninger fortsatt mest med 48 prosent.

Jordbruksfradrag gir inntektsvirkning

Redusert skatt for landbruket ved hjelp av jordbruksfradrag er et virkemiddel fastsatt i jordbruksoppkjørene. Maksimalt fradrag i 2021 var kr 190 400 som i 2020, eller kr 24 000 mer enn de sju årene før. Av driftsgranskingsdeltakerne på Østlandet var det 46 prosent som oppnådde maksimalt fradrag, mens 13 prosent ikke hadde noe jordbruksfradrag i det hele tatt fordi jordbruksdrifta gikk med underskudd. Dette er noen flere med maksimalt fradrag og noen flere uten fradrag enn i 2020. Deltakerne på østlandsbrukene hadde i 2021 et gjennomsnittlig jordbruksfradrag på kr 137 100. Gjennomsnittlig inntektsvirkning av jordbruksfradraget var kr 42 200 per årsverk på flatbygdene og kr 37 300 i andre bygder, eller henholdsvis kr 800 mindre og kr 400 mer enn året før, altså kun marginale endringer. Andre fradrag kan redusere effekten.

Nettoinntekt og gjeld

Brukerfamiliens samlede inntekter for 2021, fratrukket rentekostnader og kårutgifter, var kr 1 409 800 i Østlandets flatbygder og kr 1 254 500 i «andre bygder». Det er en økning på 10 prosent i flatbygdene og 16 prosent i «andre bygder». Brukene i flatbygdene har høyere rentekostnader enn brukene i «andre bygder». I 2021 hadde begge regionene nedgang i betalte renter, og nedgangen var størst i flatbygdene med 14 prosent. Beløpene var kr 125 200 og kr 99 700 for henholdsvis flatbygdbrukene og brukene i «andre bygder».

Gjeldsprosenten til brukene i flatbygdene i 2021 var 44, eller tre prosentpoeng mindre enn i 2020. Brukene i andre bygder har forholdsvis mindre gjeld og hadde en gjeldsprosent på 39 ved slutten av 2021. Dette er fire prosentpoeng mindre enn året før.

For østlandsbrukene samlet i 2021 bidro jordbruket med 30 prosent av samlede inntekter som i 2020, mens skogbruk og tilleggsnæring basert på brukets ressurser bidro med henholdsvis tre og åtte prosent. Lønnsinntekt stod for 45 prosent av samlede inntekter. Det er en ubetydelig forskjell mellom flatbygder og «andre bygder» når det gjelder lønnsinntektenes andel. I 2021 var andel fra tilleggsnæring litt større i «andre bygder» enn i flatbygdene.

Definisjon av de ulike regionene

Det som kalles Østlandet, omfatter det som i 2019 var fylkene Østfold, Akershus, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold og Telemark. Det som omtales som flatbygder, er lavlandet rundt Oslofjorden og områdene langs de store sjøene og vassdragene sør på Østlandet. Flatbygdene omfatter også ravinelandskap og andre arealer som er langt fra flate. «Andre bygder» er områder som normalt har litt dårligere klimatiske forhold for plantevekst enn flatbygdene. Skogs-, dal- og fjellbygder hører hjemme i «andre bygder». En kommune er vanligvis ikke delt mellom regionene.

Driftsgranskningene skal være representative for landbruket i de ulike regionene, men kan ikke sies å være representative ned på fylkesnivå.

Undersøkelsen er en regnskapsstatistikk som bygger på skatteregnskap omgjort til driftsregnskap. Det hentes også data om produksjon og tilskudd fra ulike registre. Gårdbrukerne gir supplerende opplysninger om arbeidsforbruk, avlinger og beitetider.

Resultatmål

Driftsgranskingene bruker mange resultatmål. Det som her kalles jordbruksinntekt, er vederlag til alt jordbruksarbeid og egenkapital per årsverk. For å beregne dette, trekkes kostnader ved jordbruksproduksjonen, inkludert avskrivninger, ifra samlede produksjonsinntekter i jordbruket. Deretter legger en til kostnader til leid hjelp og trekker ifra jordbrukets andel av gjeldsrenter og kårutgifter. For å få resultatet per årsverk, må tallet deles på medgåtte arbeidstimer og multipliseres med 1 845 som er antallet timer i et jordbruksårsverk.

Skattejustert vederlag er vederlaget til arbeid og egenkapital korrigert for inntektseffekten av jordbruksfradraget. Alle som driver jordbruk i egen regi, kan benytte dette fradraget ved skatteligningen så lenge næringsinntekten er positiv. Se under.

Næringsinntekt er det som ellers kalles driftsoverskudd. Driftsoverskuddet er produksjonsinntekter minus kostnader. Til kostnadene regnes varekjøp, vedlikehold, avskrivninger, forsikringer, lønninger, energi- og leiekostnader og administrasjon, men ikke rentekostnader.

Familiens nettoinntekt er samlet overskudd fra alle næringer, lønn, pensjoner, sykepenger og renter, fratrukket gjeldsrenter og verdien av kårutgifter til tidligere eier.

Kontaktperson ved NIBIO

Eva Øvren

Seniorrådgiver, divisjon Kart og statistikk

Telefon: 902 89 619

E-post: eva.ovren@nibio.no